

A klerikusok által a hatodik parancs ellen, a kiskorú személyek terhére elkövetett büntetendő cselekmény jelenlegi kánonjogi szabályozása

NÉMETH GÁBOR

Brenner János Hittudományi Főiskola, Győr (HU)
pkt@katolikus.hu

***Title:** The Current Canon Law Regulation of Offenses Against the Sixth Commandment of the Decalogue that are Committed by a Cleric with a Minor*

***Abstract:** Church legislation on the abuse of minors – and vulnerable persons – has become increasingly strict in recent decades. The scope of the offence has expanded, the age of the victims has increased, the statute of limitations has increased and the offence has become a reserved offence for the Dicastery for the Doctrine of the Faith. These are all the means and manifestations of the Church's desire to show zero tolerance towards the perpetrators of such acts. The study analyses the nature of the offence, the identification of the perpetrator and the victim, the possibility of limitation, the obligation to report an incident of sexual abuse and related misconduct and the obligations of the ordinary following a report.*

***Keywords:** typology of the sexual delict; concept of 'minor' and the cleric; vulnerable adult; notitia de delicto; preliminary canonical investigation; terms of prescription for the criminal action.*

Sajnálatos tény, hogy az elmúlt években, évtizedekben számos olyan eset látott napvilágot, melyben felszentelt vagy megszentelt életet élő személy követett el hatodik parancs elleni büntetendő cselek-

ményt kiskorú személy terhére vagy vele kapcsolatba hozhatóan. Az 1983-as Kánonjogi Kódex 1395. kánonjának 2. §-a nagymértékű szigorításának tekinthető a 2001-es „Sacramentorum sanctitatis tutela” (a továbbiakban: SST) motu proprio megjelenése, amelyet XVI. Benedek pápa a joggyakorlatot követve módosított: a jogfejlődésben pedig különösen fontos állomásnak számított a Ferenc pápa által kiadott Vos estis lux mundi motu proprio.

A Vos estis lux mundi (a továbbiakban: VELM) jelenlegi rendelkezései a szexuális visszaélések elleni eljárások szövegét összehangolják a VELM előző szövegváltozata által 2019-től eddig bevezetett egyéb normatív reformokkal, különösen az SST felülvizsgálatával (2021-ben módosított normák); az Egyházi Törvénykönyv VI. könyvének módosításaival (a büntetőjog 2021-es reformja), amelyek mind-mind a zéró tolerancia kifejeződései a kiskorúak terhére elkövetett szexuális jellegű büntetendő cselekményekkel szemben. Jelen tanulmányban e büntetendő cselekmény természetét, valamint a kapcsolódó kérdéseket mutatjuk be.

A büntetendő cselekmény leírása

A *Pascite gregem Dei* rendelkezései értelmében az 1983-as CIC büntetőjogi rendelkezései, pontosabban annak VI. könyve alapvetően változott meg. Témánk szempontjából a legnagyobb változást az 1389. kánon jelentette, mely szerint

1. §. Hivatalától való megfosztással és más megfelelő büntetésekkel, nem kivéve a klerikusi állapotból való elbocsátást sem, büntetendő az a klerikus:

1. aki a hatodik parancs elleni büntetendő cselekményt követ el kiskorúval vagy olyan személlyel, aki állapotszerűen nem rendelkezik értelmének teljes használatával, vagy aki számára a jog ugyanilyen gyámságot ismer el;
2. aki toboroz vagy rávesz kiskorút vagy olyan személyt, aki állapotszerűen nem rendelkezik értelmének teljes használatával,

vagy aki számára a jog ugyanilyen gyámságot ismer el, hogy magát pornográf módon mutogassa vagy akár valódi, akár színlelt pornográf előadásokban vegyen részt;

3. aki erkölcstelen módon szerez, magánál tart, bemutat vagy terjeszt, bármilyen módon és bármilyen eszközzel, pornográf képeket kiskorúakról vagy olyan személyekről, akik állapot-szerűen nem rendelkeznek értelmük teljes használatával.

2. §. Ha a megszentelt élet intézményének vagy az apostoli élet társaságának tagja, vagy bármely hívő, aki az egyházban valamilyen méltósággal rendelkezik vagy valamilyen hivatalt vagy funkciót gyakorol, olyan büntetendő cselekményt követ el, amelyről az 1. §-ban vagy az 1395. kán. 3. §-ában van szó, az 1336. kán. 2-4. §-a szerint büntetendő, más büntetések hozzáadásával is, a büntetendő cselekmény súlyosságának megfelelően.

Fontos újdonság, hogy a kiskorú terhére a hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekményt a CIC ezen szövege már nem a klerikus horizontján közelíti meg, hiszen ez eddig a cölibátus különleges kötelezettsége elleni *delictum*ként szerepelt és mint ilyent, értelemszerűen csak klerikus tudta elkövetni, hanem ez a büntetendő cselekmény átkerül az élet, az emberi méltóság és szabadság ellen elkövetett büntetendő cselekmények közé, vagyis az áthelyezés a CIC szemléletváltását tükrözi, azaz a szöveg a büntetendő cselekményt a sértett személy jogainak sérelmének tükrében tárgyalja.¹ Az apostoli konstitúció szövege a *communio* Egyházképet tükrözi, vagyis a jogrend alanya nem kizárólag a klerikus, hanem valamennyi krisztushívő.²

Az elkövető személye

Míg a CIC korábbi szövege csak klerikusokról, mint lehetséges elkövetőkről rendelkezett a VELM rendelkezéseiben mellettük a

¹ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN: El nuevo derecho penal de la Iglesia, 672.

² Vö. MÜLLER-OHLY: Katholisches Kirchenrecht, 40.

megszentelt élet közösségeinek tagjai és az apostoli élet társaságainak a tagjai is nevesítve vannak. Ez egy olyan újdonság, amely orvosolja az SST, valamint az 1983-as CIC büntetőjogi hiányosságait: korábban ezek a személyek, ha az 1395. kánon 2. §-ában előírt büntetendő cselekményeket elkövették, ha nem voltak klerikusok, e kánon alapján – bár az 1399. kánon alapján igen –, nem voltak büntetőjogi szankció alá vonhatók.³ A *Pascite gregem Dei*-t követően pedig laikus elkövető is sújtható egyházi büntetéssel, ha kiskorúval vagy a jog által vele azonosnak tekintett személlyel követ el büntetendő cselekményt a hatodik parancs ellen.⁴

Ki lehet az elkövető?

1. Értelemszerűen klerikussá (CIC 1398. kán.) az ember a diakonátus felvételével válik (CIC 266. kán. 1. §), a „kisebb rendeket” felvettek és a jelöltségben részesült személyek nem.⁵

2. A „megszentelt életet élő személyeket illetően” a VELM 1. cikkelyének 1. §-a nem kifejezetten szerzetesi fogadalommal elköteleződött személyekről beszél, hanem „membro”-ról, vagyis tagról, amellyé viszont a személy a 654. kánon értelmében a fogadalomtétel által válik, ugyanakkor a VELM szövege alapján nem zárhatók ki az *incorporatio* más módjai sem. Általános szabály szerint a rendelkezés mindazokra vonatkozik, akik az adott közösségben legalább ideiglenes fogadalmat tettek, viszont pl. a jelöltidőt töltő személyek státusza megmarad nyitott kérdésnek.

3. Részben megoldott kérdés a *Pascite gregem Dei*-nek köszönhetően az egyházi szolgálati jogviszonyban nem álló, ugyanakkor egyházi alkalmazásban álló személyek (hitoktató, katekéta, vagyongazdálkodó stb.) kérdése: számukra szankcióként a klerikusi állapotból való elbocsátás értelemszerűen nem jöhet szóba, míg más büntetések, pl. pénzbüntetés vagy tartózkodási hely kijelölése viszont polgári jogi konfliktust is felvethet, reális lehetőségként a munkaviszony egyoldalú megszüntetése marad, ami viszont nem

minősül egyházi szankciónak. Ennek kérdését az egyes püspöki konferenciák az adott állam törvényeire való tekintettel szabályozzák és jellemzően már a munkaszerződésben is – ha munkaviszonyról van szó – rögzítik.

A sértett személy: a kiskorú

A *minor* fogalma egy történelmi fejlődésnek van alávetve, mind az állami, mind pedig az egyházi joggyakorlatban az évszázadok során különbözőképpen határozták meg azt, hogy ki hányadik betöltött életévétől számít kiskorúnak. Például a középkorban nem beszélhetünk az életkorok és társadalmi fázisok olyan jellegű elválasztásáról, mint napjainkban:⁶ a gyermekkor–kamaszkor–felnőttkor kontinuitásban telt, melyben néhány *par excellence* esemény, lovaggá ütés, házasságkötés, adott életkor elérése stb. jelentett sorfordító eseményt, ez utóbbinál feltételezve természetesen azt a tényt, hogy a születés időpontját pontosan feljegyezték.⁷ Ha mégis életkorbeli fázisokat kellene meghatározni, akkor a középkor az életfázisokat a következőképpen differenciálta: *puerulus* (7 éves korig), *puer* (12/14 éves korig), *adolscens* (15–28 életév), *iuvens* (28–35 életév), *vir* (35–50 életév), *senectus* (50–77 év), végül pedig *senium* (minden ezt követő életév):⁸ a hozott életkormegadadás azonban semmi esetre sem normatív, hanem inkább a szokásjogon alapult, ráadásul a *puer*, *adolescens* és a *iuvens* megnevezéseket a köznyelvben sokszor szinonimaként használták, vagyis egy zavaróan sokszínű fogalomkörrel dolgoztak, melyet az adott korszak és kultúra is befolyásolt.⁹ Emellett az anyakönyvezési hiányosságok miatt fiziológiai kritériumok alapján vagy pedig ún.

³ Vö. ASTIGUETA: *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 24.

⁴ Vö. DERYŁO: *Le cause per la dimissione dallo stato clericale secondo le competenze della Congregazione per la Dottrina della Fede*, 199.

⁵ Vö. ERDŐ: *Egyházjog*, 498.

⁶ Vö. FERCHHOFF: *Jugend und Jugendkulturen im 21. Jahrhundert: Lebensformen und Lebensstile*, 86.

⁷ Ehhez lásd: CORBIN: *Violences sexuelles*.

⁸ Vö. SEARS: *The Ages of Man: Medieval Interpretations of the Life Cycle*, 41.

⁹ Vö. FERCHHOFF: *Jugend und Jugendkulturen im 21. Jahrhundert: Lebensformen und Lebensstile*, 85.

felntőtségi vizsgák alapján (pl. kard és alma közötti választás stb.) döntöttek a mai szemmel nézve igen korán, 12–14. életév körül megkezdődő felntőtségről, ami a fiúgyermek esetében a fegyverforgatásra való alkalmassággal függött össze.

Ezzel szemben a jelenlegi kánoni szabályozás egyértelmű és világos kritériumokat követ: az emberi személy a betöltött 18. életévig számít kiskorúnak, pontosabban: a 97. kánon 1. §-a szerint „Nagykorú az a személy, aki betöltötte tizennyolcadik életévét; ha ezt a kort még nem érte el, kiskorú”, vagyis a kánonjog lényegében negatív fogalmakkal adja vissza a kiskorúságot.

Ennél érdekesebb, hogy a kánonjog a polgári jogtól eltérően az életkorhoz kötött cselekvőképességen belül nem differenciál, vagyis nem ismeri a „korlátozottan cselekvőképes” fogalmát, bár implicit utalást találhatunk erre, mégpedig akkor, amikor bizonyos esetekben elismeri az életkorát tekintve kiskorú személy önálló cselekvőképességét. Ilyen esetek lehetnek például bizonyos lelkiismereti és szentségfelvételi kérdések: a 852. kánon felnőttel egyenlőnek tekinti keresztség esetén a hetedik életévét betöltött személyt, mint értelme használatára jutottat, de még fontosabb az 1083. kánon 1. §-a, ami a férfi esetében a betöltött tizenhatodik, a nő esetében pedig a betöltött tizennegyedik életévét írja elő az érvényes házasságkötés feltételeként. A büntetendő cselekmény sértettjének személyét illetően a 2010-es SST rendelkezését a VELM is érvényben hagyja: a személy betöltött tizennyolcadik életéve előtt kiskorúnak számít. Fontos hangsúlyozni, hogy a büntetendő cselekmény elkövetésekor a sértett személy életkorára vonatkozó tudatlanság nem mentesítő vagy enyhítő tényező.

A VELM újdonsága továbbá az SST-hez képest a „persone vulnerabili”, magyarul „kiszolgáltatott, sebezhetőnek” fordítható személyek, mint kategória bevezetése, amely már szerepelt a *Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili* motu proprioiban,¹⁰

¹⁰ Ferenc pápa 2019. március 26-án motu proprio formájában adott ki egy levelet „A kiskorúak és a sebezhető személyek védelme” (*Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili*) címmel, amellyel a Vatikánváros, mint állam területén, valamint a Római Kúria munkatársaira érvényes szabályozásként lépett életbe a megfelelő törvény 2019. június 1-én.

meghatározás szerint az a személy, aki „beteg, fizikailag vagy pszichésen korlátozott, vagy személyes szabadságától meg van fosztva, ami által ténylegesen akár alkalmilag, a felfogás és az akarás képességében, de legalábbis a sérelem elleni ellenállás képességében korlátozott.”¹¹ Végül pedig a harmadik kategória, aki a kiskorúval egyenértékűnek számít az a személy, aki habituálisan értelme használatában korlátozott (SST 6. cikkely 1. §.)¹².

A kiskorúság és a „kiszolgáltatottság” lényege szerint a passzivitás, képtelenség arra, hogy a cselekmény egészét vagy személyére nézve káros következményeit legalább részben felmérje és felismerje, ennél fogva képtelen arra, hogy ez ellen hatékonyan védekezzen. A norma a társadalmi kiszolgáltatottságot veszi figyelembe, amely azon a fizikai vagy pszichológiai különbségen alapszik, amellyel az elkövető rendelkezik a bántalmazott személyhez képest, a sértett szociokulturális helyzetéből fakadóan, akinek szabadsága vagy képessége, hogy ellenálljon a bántalmazásnak, súlyosan korlátozott.

Az, hogy az SST, a VELM és a *Pascite gregem Dei* egyértelmű helyzetet teremt a hatodik parancs elleni cselekedetek terén azzal, hogy a sértett személy életkorát tizennyolc évben rögzíti, egyértelmű jogi helyzetet teremt. Ugyanakkor ez az egyértelműség, amelynek kimondott célja a zéró tolerancia, rászorulna a joggyakorlat „finomhangolására” is: a VELM-ben ugyanis olyan büntetendő cselekmények állnak egymás mellett, amelyek súlyossága alapvetően különböző, bár az 1398. kánon 2. §-a hangsúlyozza azt, hogy a büntetés a „büntetendő cselekmény súlyosságának megfelelően” történjen. Az olasz jogászprofesszor, Geraldina Boni ennek kapcsán rámutat arra, hogy a jogalkotó „így nem tesz különbséget az érintett kiskorúak között, megkülönböztetve a tizennegyedik

¹¹ Vö. GENTILE: Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019, 93.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/14652/13563> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/14652/13563>

¹² Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO: Nuevos delitos en libro VI del CIC, 142.

életévüket be nem töltött és a tizenhatodik életévüket be nem töltött személyeket: ahogyan azt az olasz jog és szinte valamennyi kortárs állami törvény is teszi a büntetendő cselekmények visszaszorítása során, tekintettel a büntetendő cselekmény nagyon is eltérő súlyára, valamint a szexualitás gyakorlása terén a tizennegyedik életévüket betöltött személyeknél általában elismert önrendelkezési képességre ... Másrészt a kánonjog nem veszi figyelembe a kiskorú beleegyezését, aki többek között akár kezdeményezhette is a büntetendő cselekmény elkövetését, vagy kérhette azt, anélkül, hogy ez önmagában megváltoztatná a büntetendő cselekmény tényállását: a kiskorú beleegyezése a nagykorúság küszöbén, amelynek megléte megakadályozná a büntetendő cselekmény elkövetését.”¹³

Ezzel együtt a kánonjog érintetlenül hagyta azt, hogy érvényes házasságot nő betöltött tizennegyedik, férfi pedig csak betöltött tizenhatodik életéve után köthet (1083. kán 1. §), feltételezve róluk, hogy ebben az életkorban már eljutottak arra a szellemi – biológiai érettségre, amely a házasfelek terheinek vállalására képessé teszi őket. Azt, hogy a kánoni büntetőjog más életkori kritériumokat használ, nem lehet mással magyarázni, mint azzal, hogy a törvényhozó az Egyház teljes elkötelezettségét akarja demonstrálni a tárgyalt büntetendő cselekmények visszaszorítása területén és nem kívánt parttalan vitát nyitni a szexuális szabadságról és önrendelkezésről, vagyis tudatosan hagyja figyelmen kívül a pedofília és az efebofília közötti különbséget.

A büntetendő cselekmény sajátos természete

A *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekmény lehetséges következményeit az alábbiakban jelölhetjük meg:

- a sértett személy szexuális önrendelkezéséhez és szabadságához fűződő jogának megsértése;
- a sértett személy szexuális, testi és lelki integritásának megsértése, károsítása vagy ezek veszélyeztetése;
- az egyházi közérdek, közjó megsértése és botrány keltése;
- az állami közrend megsértése és az állami törvények megszegése,
- és végül, de a jelenlegi szabályozásban kevésbé markáns szempont az elkövetőnek a cölibátusi kötelezettség elleni cselekménye.

A *contra sextum* büntetendő cselekedet jellege szerint jelenthet konkrét szexuális aktust, valamint pedopornográf anyag megszerzését, magánál tartását/birtokolását (a CIC szóhasználatában *detinet*), előállítását, bemutatását vagy az ebben való részvételre való rávételt: a pedopornográf anyagra vonatkozóan a birtoklás és szerzés (vásárlás, letöltést stb.) már az SST-ben is szerepelt, az előállítás és bemutatás, rábírás pedig a VELM újdonsága.¹⁴ A kiskorú, amint azt a VELM 1. cikkely 2. §-a 18. életévét be nem töltött személy kell, hogy legyen, vagyis az életkor az, ami alapvető és ez kisebb nehézségeket jelenthet, hiszen ábrázolás alapján sokszor nem lehet egyértelműen eldönteni az illető személy életkorát. Renedo felhívja a figyelmet arra, hogy az 1398. kánon 2. pontja egyértelműen a sértett személy szexuális önrendelkezésének és kibontakozásának a sérelmét jelenti, ami sok esetben nem független a hatalommal való visszaélésétől sem, míg a 3. pontban felsorolt büntetendő cselekmények inkább magát az elkövetőt és az egyházi közérdeket tartják szem előtt (magánál tart, bemutat, terjeszt).¹⁵

¹³ BONI: Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia: novità e qualche spigolatura critica, 85–86.
<https://riviste.unimi.it/index.php/statoecliese/article/download/18051/15798>
 (Ellenőrizve: 2023. március 23.).

¹⁴ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO: Nuevos delitos en libro VI del CIC, 147.

¹⁵ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO: Nuevos delitos en libro VI del CIC, 148.

A cselekmény jellemzője az SST szerint „libidinis vel lucri causa”, a VELM „a scopi prevalentemente sessuali” kifejezést használja, míg a CIC „contra bonos mores”-ként minősíti. Tehát visszautalva az 1917-es CIC pontosabb tipológiájára, nem minősül büntetendő cselekménynek, ha a klerikus kiskorúakról audiovizuális anyagot készít, amennyiben annak célja nem szexuális, tehát pl. egy kirándulás dokumentálása, hittan csoport fotózása stb. Ugyanakkor ha a klerikusnál mégis olyan anyagokat találunk, amelyek bár nem expliciten, de mégis ebbe az irányba mutatnak, akkor a büntetendő cselekmény megvalósulásának erkölcsi bizonyosságát az ügyben jelen lévő összes elem összességéből kell megállapítani, vagyis a nevezett anyag mellett még milyen jellegű anyag található meg.¹⁶

Lényegében ugyanarról a cselekvésmintáról van szó, amelyben a cselekvő személy szándéka a döntő, ami *contra mores* kell, hogy legyen. Míg az erkölcsstanban bizonyos relevanciával bír a másik fél beleegyezése, addig kiskorú és vele azonos elbírálás alá eső személyek esetében a kánonjog e téren adottnak veszi azt, hogy szabad beleegyezésre nem képes, azaz az, hogy a kiskorú személy milyen módon vett részt a cselekményben vagy netán az, a nehezen feltételezhető tényállás áll fenn, hogy kiprovokálta a cselekményt, nem releváns.¹⁷

Az internetről történő pornográf anyagok letöltése esetén fennállhatnak bizonyos „mentő” vagy a felelősséget csökkentő körülmények. Előfordulhatnak olyan esetek, amikor a felhasználó nem azt akarja letölteni, amit valójában letöltött (pl. az internetre feltett hamisított fájlok esetében). Az önkéntelen letöltés esetén, ha a klerikus tudomást szerez az anyag pedopornográf jellegéről, amelyet nem akart megszerezni, de úgy dönt, hogy mégis megtartja, akkor bűnössé válik a büntetendő cselekmény elkövetésében. A cselekmény megítélésében tehát fontos tényező

a szándék, vagyis a törvényt sértő cselekmény elkövetésére irányuló akarat. Fontos ugyanakkor, hogy az akaratlagosan letöltött pedopornográf anyagok törlése nem szünteti meg a büntetendő cselekményt, bár a bizonyítást megnehezítheti, illetve az ilyen anyagok törlése adott esetben a megbánás bizonyítékaként is figyelembe vehető.¹⁸

A kiskorúakról készült pedopornográf anyagok terjesztése és a forgalmazása cselekményének alkotóeleme az, hogy az elkövető birtokolja a jogsértő anyagot, és azt mások számára hozzáférhetővé teszi, akár anyagi ellenszolgáltatásért, akár anélkül. Nem szükséges, hogy ez alapvetően üzleti, kereskedelmi, haszonszerzésre irányuló tevékenység legyen (ha mégis erről van szó, akkor súlyosbító tényező), elégséges az anyag megosztásának ténye más személyekkel. Ebben az esetben nem szükséges a cselekmény szubjektív szempontjának megléte, vagyis a szexuális szándék fennállása, elegendő a terjesztés – forgalmazás objektív mivoltának megléte és bizonyíthatósága. Nem valósul meg azonban a büntetendő cselekmény akkor, ha a pedopornográf anyag a cselekvő személy akarata ellenére kerül mentésre vagy rögzítésre (pl. a számítógép esetleges beállításai miatt).¹⁹

Emellett a VELM 1. cikkely 1. §-a b) pontja szerint ugyancsak a hatodik parancs elleni büntetendő cselekménynek minősül az, ha valaki az 1. cikkely 1. §-ának a) pontja szerinti cselekedetekkel kapcsolatos vizsgálatot befolyásolja, kijátssza, akadályozza. Célszerű röviden a VELM-ben használt fogalmak jelentésére kitérni:

- az *interferire* jelentése egyértelmű: beavatkozni, befolyásolni,
- az *eludere* jelentése azonban tágabb: hátráltatni, megghiúsítani, megcsalni, eltussolni, kisebbiteni.

Ez a rendelkezés, amellyel, hogy maga a büntetendő cselekmény csak áttételesen kapcsolódik a hatodik parancshoz, elsősorban azt

¹⁶ Vö. BERNAL: *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, 177.

¹⁷ Vö. DERYŁO: *Le cause per la dimissione dallo stato clericale secondo le competenze della Congregazione per la Dottrina della Fede*, 199.

¹⁸ Vö. BERNAL: *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, 177.

¹⁹ Vö. BERNAL: *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, 178.

a vezetői magatartást szankcionálja, amely a 20. század második felében, bár az akkor érvényben lévő előírásoknak megfelelően, de nem vizsgálta ki kellő határozottsággal a nevezett büntetendő cselekményekkel gyanúsított klerikusok büntetendő cselekményeit.

Ugyanakkor feltehető az a kérdés, hogy a motu proprioan szereplő büntetendő cselekmények felsorolása taxatívnak tekinthető-e? Valószínűleg nem. A VELM nem említi például az úgynevezett groomingot.²⁰ Claudio Gentile ennek kapcsán szükségesnek tartana egy alkalmazási pontosítást: egyrészt a nevezett cselekménynek a nehézsége a bizonyíthatóság, másrészt pedig, különösen a grooming esetében ugyanaz lehet a kánonjog nehézsége, mint az állami büntetőjogé, azaz a büntetendő cselekmény még nem történt meg, noha ez is büntethető az 1399. kánon alapján.²¹

A büntetendő cselekmény elévülése

A büntetéstől elévülés útján mentesülni lehet a bűnvádi kereset és a még végrehajtásra nem került büntetés elévülésével: számunkra ez előbbi szempont a releváns (1362. kán.). Az elévülés nem más, mint annak a ténynek a törvény általi elismerése, hogy az időnek a jogalkotó által meghatározott hatása van, ami a jogérvényesítés ellehetetlenülését jelentheti. Damián Astigueta megállapítása szerint az elévülés jogintézménye számos okra vezethető vissza: általában az állítható, hogy az idő múlásával a büntetendő cselekmény és a társadalmi sérelem lenyomata elhalványul, és a büntetendő cselekmény újbóli felelevenítése úgymond egy már begyógyult seb újbóli feltépését jelentené, ami lehet, hogy

²⁰ A szó a kiskorúakkal szembeni szexuális visszaélés előkészítését, bizalmi kapcsolat kialakítását jelenti, melynek során az elkövető jellemzően hamis identitás segítségével, sok esetben kiskorúnak kiadva magát, az interneten létesít ismeretséget.

²¹ Vö. GENTILE: Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019, 100.

nem szolgálja a társadalmi békét, hanem még nagyobb botrányt okozna. Ennél fontosabb, hogy egy bizonyos idő elteltével a büntetendő cselekmény bizonyításának lehetősége csökken, kitéve ezzel a hatóságot egy ártatlan személy elítélésének vagy jó hírneve megsértése kockázatának.²²

Az 2010-es SST rendelkezései e sajátos területen érvényben maradnak. Az általános szabály szerint „a büntetés elévülését a büntető ítélet vagy határozat jogerőre emelkedésének napjától kell számítani. Kivételt képeznek a kiskorúakkal szemben elkövetett szexuális visszaélések, amelyek elévülési idejét az áldozat tizennyolcadik életévének betöltésétől kell számítani.”²³ Emellett ezen büntetendő cselekmény húsz év után évül el: és bár a 2010-es SST is fenntartotta azt, hogy a Hittani Dikasztérium (Kongregáció) adott esetben eltekinthet az elévüléstől: a 2021-es szöveg ezt már visszamenőleges hatállyal rendeli el, ami ugyancsak a szigorítás irányába tett lépésnek tekinthető.

Mindazonáltal több kánonjogász, így Charles Scicluna érsek, a Hittani Dikasztérium helyettes titkára vagy Valere Nkouaya Mbandji,²⁴ az ottawai Saint Paul University tanára a *contra sextum cum minoribus* esetében kívánatosnak tartaná az elévülés lehetőségének teljes eltörlését,²⁵ rámutatva arra, hogy ha nincs egységes rendszer ugyanazon büntetendő cselekmények elévülésének tekintetében, hanem a Dikasztériumra van bízva az, hogy döntést hozzon e tekintetben, hogy kinek a büntetendő cselekménye évült el és kié nem, az veszélyeztetheti a jogbiztonságot.

A másik kritérium bevezetése, tehát az, hogy az elévülés a betöltött tizennyolcadik életévvel kezdődik, ugyanakkor bizo-

²² Vö. ASTIGUETA: Delitti imperscrittibili nella Chiesa? 121.

²³ ERDŐ: 644.

²⁴ Ehhez lásd: NKOUAYA: La Prescription en Droit Canonique et dans la Tradition du Code de Napoléon avec Applications Particulières aux Délits les Plus Graves Touchant aux Moeurs.

²⁵ Vö. SCICLUNA: The Procedure and Praxis of the Congregation for the Doctrine of the Faith Regarding Graviora Delicta, https://www.vatican.va/resources/resources_mons-scicluna-graviora-delicta_en.html. (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

nyítja az Egyház elköteleződését a visszaélések leküzdése érdekében: ebben az életkorban a sértettről már feltételezhető, hogy értelme kellő használata mellett, adott esetben a szükséges és rendelkezésére bocsátott pszichológusi segítséget igénybe véve tud nyilatkozni az őt ért sérelemről.

Astigueta azonban azt is hangsúlyozza, hogy az elévülésre vonatkozó jog nem abszolút, mivel e területen viszonylag nagy a büntetendő cselekmény megismétlésének veszélye, másrészt pedig a *notitia criminis*, még akkor is, ha a szóban forgó konkrét cselekmény elévült, más büntetendő cselekmények előzetes vizsgálatának megindításának alkalmaként szolgálhat.²⁶

A bejelentési kötelezettség

Bevezetőként célszerű utalni arra, hogy a be-, illetve a feljelentési kötelezettség egyáltalán nem idegen az Egyház jogrendjétől: elég csak arra utalni, hogy az 1917-es CIC kanonizálta a *Sacramentum Poenitentiae*²⁷ 17. pontját, amely arra kötelezte a gyónót, hogy legkésőbb egy hónapon belül feljelentse a *sollicitatio* vétségét elkövető gyóntatót.

A VELM megjelenését követően a nemzeti és/vagy egyházmegyei szinten kialakításra került egyházi bejelentési felületnek köszönhetően a feltételezett büntetendő cselekmény bejelentésének lehetősége sokkal egyszerűbbé vált. Az elektronikus felület vagy az írásbeli bejelentés lehetősége megkönnyíti azt, hogy a feltételezett szexuális visszaélést elszenvedők a külső, akadályozó tényezők (vallási, családi stb.) visszatartó ereje nélkül jelezhetik a feltételezett büntetendő cselekmény gyanúját:²⁸ tapasztalat szerint

²⁶ Vö. ASTIGUETA: La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali, 682.

²⁷ A XIV. Benedek pápa által 1741-ben kiadott apostoli konstitúció a *sollicitatio* büntetendő cselekményére vonatkozó szabályokat tartalmazott.

²⁸ Vö. CIRIO: Vos estis lux mundi: Una renovada legislación para la protección de menores y personas vulnerables, 185.

a nevezett felületen olyan visszaélések és büntetendő cselekmények is bejelentésre kerültek – kerülnek, amelyek nem esnek a VELM hatálya alá.

Egy olyan bejelentésből, ami nyilvánvalóan megalapozatlan – például csak a megvádolt klerikus nevét és egy általános vádat tartalmaz – nem keletkezik vizsgálati kötelezettség. Ezért az ordináriusnak a *notitia criminis* készhez vétele után először értékelnie kell annak valóságtartalmát. Ez az értékelés még nem az előzetes vizsgálat során történik, hanem egy logikus, szükség-szerűen rövid, előzetes lépés annak érdekében, hogy megalapozott döntést lehessen hozni az előzetes vizsgálat megindításáról vagy a megindítás elutasításáról. Az ordinárius tehát itt egy értelmi ítéletet hoz arról, hogy az előzetes vizsgálat megindítása egyáltalán ésszerű-e. Egy olyan hír, amely hihető, pl. a klerikussal szemben már merültek fel viselkedésbeli panaszok, nem feltétlenül jelenti azt, hogy a büntetendő cselekmény elkövetése valószínű.

Fontos tehát, hogy a *notitia*nak egy lehetséges büntetendő cselekményre kell utalnia. A bejelentésnek nem kell pontosan meghatározni, hogy a jogalkotó által az SST-ben vagy a VELM-ben felsorolt büntetendő cselekmények közül melyik valósulhatott meg: ezt már az előzetes vizsgálat megállapíthatja, viszont hivatalos megállapítására legkésőbb a büntetőeljárás megindításakor szükséges. Ha már a *notitia criminis*ből megállapítható, hogy a büntetendő cselekmény megtörtént, akkor a VELM és az SST eljárási szabályait kell alkalmazni.

Amennyiben a *notitia* nyilvánvalóan hamis/valószínűtlen, akkor az ordináriusnak határozatot kell kiadnia és jegyzőkönyveztetnie kell, hogy miért nem indított előzetes vizsgálatot, ezt pedig az egyházmegye titkos levéltárában kell megőrizni (CIC 498. kánon 1. §): ennek megtétele az ordinárius védelmét és eljárásának későbbi igazolhatóságát szolgálja.

A klerikusok és a megszentelt élet intézményeinek vagy az apostoli élet társaságainak tagjai számára kifejezett kötelezettség a bejelentés. Ennek kapcsán megfontolandó lenne az – különösen

is figyelembe véve a laikusok társfelelősségét és nagyobb szerepvállalását az Egyházban – hogy ez a bejelentési kötelezettség valamennyi katolikusra vonatkozzon.

A bejelentést bár kötelességként fogalmazza meg a VELM 3. cikkely 1. §-a,²⁹ viszont a bejelentés elmaradásához a cikkely szankciót nem fűz, ám a *Pascite gregem Dei* 1371. kánonjának 6. §-a viszont már szankciókat is előíranyoz arra az esetre, ha a büntetendő cselekményről tudomást szerző személy a cselekményt nem jelenti. Ez nem általános kötelezettség, mivel csak azokra vonatkozik, akiket „erre kánoni törvény kötelez”, tehát a klerikusra, a megszentelt élet intézményéhez vagy az apostoli élet társaságához tartozó személyekre, akik akkor, ha elmulasztják a közlést, jóvátevő büntetéssel sújthatók (kivéve a klerikusi állapotból való elbocsátást).³⁰

Ez a kötelesség nem vonatkozik a bűnbocsánat szentségének kiszolgáltatása során szerzett információkra. Ugyanakkor a bejelentési kötelezettség súlyos jogi és lelkiismereti terhet is róhat jelent a bejelentést tevőre: ennek kapcsán a VELM 3. cikkely 1. §-nak eredeti szövege az „*abbia notizia o fondati motivi*” kifejezést használja. Az *abbia notizia* jelentése egyértelmű: tudomására jutna, ismeretet szerezne róla (*coniunctivus*), amely egy, az olasz jogi szaknyelvből átemelt kifejezés a feltételezett büntetendő cselekményekre vonatkozó bejelentést illetően. Ugyanakkor az *abbia fondati motivi*, a nyomós, megalapozott ok, indok egy sokkal tágabb fogalom, ami személyes mérlegelési mozgásteret hagy a szolgálatot teljesítő klerikusnak és a VELM szerint vele azonos megítélésű személynek. Viszont kérdéses az, hogy az információ észszerűen hihető-e, az utalást esetleg nem személyes okokból tették és így elegendő ok van-e a bejelentés megtételére?

Eljárásjogi áttekintés

Az ordináriusnak a Sacramentorum Sanctitatis Tutela rendelkezései szerint, ha a kiskorúak terhére elkövetett, hatodik parancs elleni büntetendő cselekmények megalapozott gyanúja merül fel (tehát megtörtént a bejelentés és az előzetes vizsgálat is lefolytatásra került), az ügyet továbbítania kell a Hittani Kongregáció részére és ez a dikasztérium dönt a továbbiakról. „A Sacramentorum Sanctitatis Tutela és a De Delictis Gravioribus normájának megjelenése óta, a (...) klerikusok által, a hatodik parancs ellen, tizennyolc év alatti kiskorúak kárára elkövetett büntetendő cselekmények esetén az előljárónak nem áll módjában mérlegelni az elbocsátási eljárás és az egyéb eszközök alkalmazásának lehetősége között, mivel ez a büntetendő cselekmény már a Hittani Kongregáció hatáskörébe tartozik. Ilyen esetben az előzetes vizsgálat eredményét el kell küldeni a Kongregációnak, melynek döntése alapján kell, hogy eljárjon.”³¹

A CDF előtt az alábbi lehetőségek állnak:

1. az előzetes vizsgálat eredménye alapján a CDF dönthet úgy, hogy az ügy nem igényel büntetőintézkedést, viszont javasolhat vagy megerősíthet néhány nem büntető elővigyázatossági intézkedést: a döntés ellen a CDF plenáriájától (Feria IV.) lehet jogorvoslatot kérni.

2. a CDF dönthet úgy, hogy az ügyet közvetlenül a Pápa elé terjeszti a megvádolt klerikus klerikusi státuszából való elbocsátása céljából. Ez a lehetőség a különösen súlyos esetekre van fenntartva, amikor a megvádolt klerikus bűnössége kétségtelen és jól dokumentált. A gyakorlat szerint az ordinárius vagy rendi előljáró felkéri a vétkes klerikust, hogy önként kérje a klerikusi státuszából való elbocsátást. Ha a klerikus ezt megtagadja, vagy nem válaszol, úgy az elbocsátást az ordináriusnak vagy a rendi előljárónak kell kérnie. A CDF fegyelemi szekciójának véleménye alapján a Pápa maga dönt az ügyben a CDF prefektusának vagy

²⁹ Vö. LABANCA, L., Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa, in IUS 11 (2021), 6.

³⁰ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, Nuevos delitos en libro VI del CIC, 128.

³¹ ARTNER: A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések, 117.

titkárának biztosított audiencia alkalmával. A Pápa döntése ellen jogorvoslatnak helye nincs.

3. a CDF dönthet úgy, hogy magához vonja az ügyet és bírósági vagy közigazgatási eljárás keretében maga dönt a büntetés kiszabásáról: a döntés ellen a CDF plenáriájától (Feria IV.) lehet jogorvoslatot kérni.³²

4. a CDF dönthet úgy, hogy büntető eljárást engedélyez és rendelkezik arról, hogy az eljárást a részegyházban folytassák le, valamint arról, hogy bírósági vagy közigazgatási eljárás keretében kerüljön-e lefolytatásra.

Véggövetkeztetés

A kiskorúak – és a sebezhető személyek – terhére elkövetett visszaélések tekintetében az egyházi törvénykezés fokozódó szigorot tanúsított az elmúlt évtizedekben. Kiterjedt a büntetendő cselekmény rádiusza, emelkedett a sértett személy életkora, növekedett az elévülés ideje, a büntetendő cselekmény pedig a Hittani Dikasztériumnak fenntarott cselekménnyé vált. Mindez annak

³² A CDF 2019. február 6-án az emeritus washingtoni érsek, Theodore McCarrick ügyében a következő sajtóközleményt adta ki, amely jól illusztrálja az eljárásrendet: „2019. január 11-én a Hittani Kongregáció plenáriája a büntetőeljárás lezárásaként határozatban mondta ki Theodore Edgar McCarrick, emeritus washingtoni érsek bűnösségét a következő, klerikusként elkövetett büntetendő cselekményekben: sollicitatio a bűnbocsánat szentsége során, valamint vétség a hatodik parancsolat ellen kiskorúakkal és felnőttekkel, súlyosbító körülményként figyelembe véve a hatalommal való visszaélést. A plenária a klerikusi státuszából való elbocsátás büntetését szabta ki rá. 2019. február 13-án a Hittani Kongregáció rendes ülése (Feria IV) megvizsgálta az általa e határozat ellen benyújtott felfolyamodást. A rendes ülés, miután megvizsgálta a felfolyamodásban hozott érveket és megerősítette a plenária döntését. Ezt a határozatot 2019. február 15-én közzölték Theodore McCarrickkal. A Szentatya elismerte a joggal összhangban hozott határozat végleges jellegét, ezzel azt res iudicata (azaz további jogorvoslatot nem engedő) határozattá teszi.” <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/02/16/0133/00272.html>

eszköze és megnyilvánulása, hogy az Egyház zéró toleranciát kíván tanúsítani az ilyen cselekmények elkövetőivel szemben. „Ti vagytok a világ világossága”: Máté evangéliumának e sorai Ferenc pápa motu propriojának kezdő mondataként nem jelentenek mást, mint egy olyan Egyház képét, amely bátran szembenéz a múlt és a jelen bűneivel és megújulva, hitelesen hirdeti a jézusi örömhírt.

Irodalomjegyzék

- ARTNER, P., *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, SZIT, Bp. 2013.
- ASTIGUETA, D., Delitti Imperscrittibili Nella Chiesa? In *Periodica* 101 (2012), 121.
- ASTIGUETA, D., Lectura de Vos Estis Lux Mundi, in *Revista Scinetia Canonica* 2 (2019).
- ASTIGUETA, D., G., La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali, in *Periodica* 93 (2004), 682.
- BERNAL, J., Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo, in *Ius Canonicum* 54 (2014).
- BONI, G., Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia: novità e qualche spigolatura critica, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale* 2022/11, 85-86. <https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/18051/15798> (Ellenőrizve: 2023. március 23.).
- CITO, D., Vos estis lux mundi: Una renovada legislación para la protección de menores y personas vulnerables, in *La Revista Católica* 119 (2019), 185.
- CORBIN, A., *Violences sexuelles*, Párizs 1989.
- DERYŁO, M., *Le cause per la dimissione dallo stato clericale secondo le competenze della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Rocznik Teologii Katolickiej* 17 (2018).
- ERDŐ, P., *Egyházjog*, SZIT, Budapest 2005.
- FERCHHOFF, W., *Jugend und Jugendkulturen im 21. Jahrhundert: Lebensformen und Lebensstile*, Springer VS, Wiesbaden 2007.
- GENTILE, C., Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale* 2020/21. <https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/14652/13563> (Ellenőrizve: 2023. március 23.) <https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/14652/13563>
- LABANCA, L., Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa, in *IUS* 11 (2021), 6.

- MÜLLER, L., – OHLY, CH., *Katholisches Kirchenrecht*, Schönigh, Paderborn 2022.
- NKOUAYA, N., V., *La Prescription en Droit Canonique et dans la Tradition du Code de Napoléon avec Applications Particulières aux Délits les Plus Graves Touchant aux Moeurs*. Ottawa, Université Saint-Paul, 2018.
- SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, J., El nuevo derecho penal de la Iglesia, in *Estudios Eclesiásticos* 96 (2021).
- SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, J., Nuevos delitos en libro VI del CIC, in *MEDINA, A., L., Dimensión jurídica de la actuación de la Iglesia hoy*, DYKINSON, Madrid 2022.
- SEARS, E., *The Ages of Man: Medieval Interpretations of the Life Cycle*, Princenton University Press, Princenton 2019.
- SCICLUNA, Ch. J., The Procedure And Praxis Of The Congregation For The Doctrine Of The Faith Regarding Graviora Delicta,
https://Www.Vatican.Va/Resources/Resources_Mons-Scicluna-Graviora-Delicta_En.Html. (Ellenőrizve: 2023. március 23.)